

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора економічних наук, професора Васильчак Світлани Василівни
на дисертаційну роботу **Демидової Марії Миколаївни** та тему:
«Розвиток мотиваційного менеджменту в аграрних підприємствах»,

подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)

Актуальність теми дисертаційного дослідження та її зв'язок з напрямками виконання науково-дослідних робіт.

Процес успішного функціонування та економічного розвитку вітчизняних аграрних підприємств багато в чому залежить від рівня забезпечення трудовими ресурсами, без участі яких неможливе виробництво. Із розвитком трудових ресурсів забезпечується і сталий розвиток аграрних підприємств. Адже від кваліфікації працівників, їх умінь і майстерності залежить виконання виробничих операцій та якість продукції, трудові ресурси впливають на продуктивність праці та ефективність виробництва в аграрних підприємствах. Вагоме значення для підвищення продуктивності праці та ефективності використання трудових ресурсів в агропідприємствах має мотивація праці. Мотивація в аграрних підприємствах є важливим компонентом аграрної політики, спрямованої на надійне продовольче забезпечення країни. Актуальність проблеми обумовлена тим, що структурна перебудова економіки неможлива без створення ефективного мотиваційного менеджменту і наукової розробки методів кадрового забезпечення суб'єктів господарської діяльності.

Таким чином, об'єктивно виникає необхідність розробки та подальшого вдосконалення теоретико-методичної бази формування мотиваційного менеджменту в аграрних підприємствах, з метою підвищення їх фінансової стабільності та подальшого розвитку.

Підтвердженням наукової актуальності теми дисертаційної роботи М. М. Демидової є те, що вона виконувалася у рамках плану науково-дослідних робіт Дніпровського державного аграрно-економічного університету за темою «Удосконалення економічно-правового забезпечення розвитку менеджменту та

логістики в аграрному бізнесі» (номер державної реєстрації 0112U000964) і «Розвиток системи економічно-правового забезпечення управлінської та логістичної діяльності в аграрній сфері» (номер державної реєстрації 0117U004244), в межах яких автором проаналізовано механізми управління мотивацією працівників, а також, визначено напрями розвитку мотиваційного менеджменту в аграрних підприємствах та його вплив на ефективність їх діяльності.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність.

Наукові положення, висновки і рекомендації, отримані за результатами дисертаційного дослідження, на нашу думку, є обґрунтованими і достовірними. Методичну основу праці виявили системний підхід до вивчення досліджуваних явищ та процесів і діалектичний метод пізнання, які в сукупності дозволили авторці комплексно розглянути процеси, пов'язані з формуванням мотиваційного менеджменту в аграрних підприємствах в умовах ринкової глобалізації.

Наукові припущення та твердження ґрунтуються на загальнонаукових і економічних методах наукового пізнання. Під час дослідження авторкою використано методи синтезу і аналізу, індукції та дедукції щодо визначення змісту категорії мотивації праці; структурно-функціональний – для класифікації видів та етапів мотивації праці; статистичні та аналітичні методи, абсолютних та відносних величин, узагальнюючих характеристик – для характеристики стану та тенденцій управління мотивацією праці в аграрних підприємствах; системний підхід, метод аналізу та метод прогнозування, порівняльні методи, абстрактно-логічний метод – для визначення теоретичних узагальнень та формування авторських висновків щодо розвитку мотиваційного менеджменту в аграрних підприємствах; метод кореляційно-регресійного аналізу – для визначення тісноти зв'язку між продуктивністю праці як основним показником ефективності мотиваційного менеджменту і незалежними змінними виробничих факторів. Крім того, в роботі використано прийоми групування і

класифікації, табличного та графічного представлення результатів дослідження. В сукупності використані методи дозволили розкрити теоретичне підґрунтя обраної теми досліджень, сформувані науково-методичне підґрунтя, розробити концептуальні підходи у площині досліджень мотиваційного менеджменту в аграрних підприємствах, що в цілому успішно сприяло отриманню відповідних результатів.

Наукова новизна дисертаційного дослідження.

Наукова новизна викладена у дисертації системно і послідовно, є результатом проведення власних наукових досліджень. До основних положень, що формують наукову новизну та особистий внесок автора слід віднести розробку, удосконалення й розвиток теоретико-методичних та практичних положень і рекомендацій з питань розвитку мотиваційного менеджменту в аграрних підприємствах.

Перший розділ дисертації розкриває теоретико-методичні аспекти розвитку мотиваційного менеджменту в аграрних підприємствах. Досліджено складові та умови функціонування трудових ресурсів в аграрних підприємствах в контексті мотивації праці. На основі дослідження наукових поглядів вчених економістів з даного питання, авторкою систематизовано науково-теоретичні підходи до з'ясування суті поняття «мотивація» (с. 27-40). На основі узагальнення теоретичних основ виокремлено види мотивації. Охарактеризовано дієві складові мотивації праці, зокрема матеріальні, соціальні та духовні, де перевагу надано матеріальній мотивації праці (с. 41-44).

Досліджено та визначено новітні технології управління трудовими ресурсами на виробництві, такі як інжиніринг праці, рекрутинг, аутсорсинг, ауттрагстактика. Авторкою виходячи із економічної суті менеджменту та на основі проведених досліджень теоретичних основ удосконалено зміст поняття "мотиваційний менеджмент" та вперше обґрунтовано інтегрований підхід до планування стратегії підвищення його ефективності з урахуванням впливу комбінації чинників зовнішнього та внутрішнього середовища аграрного підприємства. Визначено інструменти мотиваційного менеджменту, що

позитивно впливають на працівників аграрних підприємств та підвищення продуктивності праці і ефективність аграрного виробництва (с. 45-56). Удосконалено методичні підходи до оцінки економічної ефективності мотиваційного менеджменту в аграрних підприємствах на основі визначення ефективності мотиваційних інструментів та оцінки їх впливу на задоволеність працівників своєю працею (с. 57-71).

Підґрунтям для розробки напрямів покращення та моделювання мотиваційного менеджменту слугували аналітичні дослідження, результати яких відображено у другому розділі дисертації, який присвячено дослідженню тенденцій розвитку і ефективності використання трудових ресурсів в аграрних підприємствах та оцінці мотиваційного менеджменту. Проведений аналіз ефективності використання трудових ресурсів в аграрних підприємствах довів, що існуючі мізерні мотиваційні та додаткові виплати в аграрних підприємствах не стимулюють збільшення продуктивності праці, покращення економічних показників їх розвитку (п. 2.1). Проведена оцінка мотиваційного менеджменту в аграрних підприємствах Магдалинівського району Дніпропетровської області з позицій ефективності окремого аграрного підприємства та окремих аграрних підприємств в межах району засвідчила низький коефіцієнт ефективності використання мотиваційного менеджменту в динаміці (с. 98-105). Оцінка ефективності використання мотиваційного менеджменту за всією сукупністю респондентів довела про необхідність покращення мотиваційного менеджменту в умовах досліджуваних суб'єктів господарювання (с. 106-109).

Визначено критеріальний підхід до комплексного аналізу мотивації працівників аграрних підприємств, який на відміну від застосовуваних раніше, враховує мотиватори зайнятості та проживання у сільській місцевості. Такий підхід дозволив виявити дестимулятори мотивації, змоделювати їх тенденції розвитку та оцінити вплив дестимуляторів на продуктивність праці в аграрній сфері. На основі застосування економетричного аналізу в дисертації удосконалено процедуру оцінювання інтенсивності мотивації, в основу якої покладено багатofакторну систему різновагомих потреб, яка, на відміну від тих, що існують, окрім інтегральних індикаторів кількісних ознак мотивації,

враховує категорійні ознаки. Її апробація дозволила довести варіативність мотивації різних категорій працівників аграрних підприємств (п. 2.3).

В третьому розділі дисертації за допомогою проведеного SWOT – аналізу використання трудових ресурсів в аграрних підприємствах, доведено, що слабкі сторони та загрози негативно впливають на розвиток мотиваційного менеджменту на підприємстві. На основі проведеного дослідження запропоновано підходи до оцінювання результативності мотивації персоналу в аграрних підприємствах, які враховують зменшення зайнятості сільського населення на основі посилення міграційних процесів, а також те, що поступове незначне зростання заробітної плати працівників в аграрному виробництві, існуючі мотиваційні та додаткові виплати в аграрних підприємствах не забезпечують високу продуктивність праці та зменшення плинності кадрів (с. 137-149).

В дисертації доведено, що мотиваційний менеджмент аграрного підприємства потребує поєднання економічних та соціально-психологічних методів управління. На основі цього, відповідно до сучасних умов та тенденцій аграрного виробництва, запропоновано концептуальні підходи для покращення мотиваційного менеджменту в аграрних підприємствах, завдання, цілі та принципи яких відображають комплекс організаційно-технічних та управлінських заходів, що спрямовані на реалізацію його політики та розвиток (п. 3.2).

В процесі проведеного дослідження авторкою розвинуто системний підхід до моделювання ефективності мотиваційного менеджменту аграрного підприємства, в якому, на відміну від існуючих, враховано життєві цикли аграрного підприємства, що дало змогу виділити рівні задоволеності потреб працівників на основі взаємодії та взаємодоповнення матеріального та нематеріального мотивування, вибір найприйнятніших для працівників мотиваційних засобів, що забезпечить раціональне використання наявного фінансового, кадрового, виробничого та трудового потенціалів, зниження трудомісткості робіт (с. 164-177). Усе в сукупності дозволило визначити напрями покращення розвитку мотиваційного менеджменту в аграрних

підприємствах, його впливу на продуктивність праці та ефективність аграрного виробництва.

Вважаємо, що наведені в дисертаційній роботі Демидової М. Л. наукові розробки сукупно примножують та поглиблюють наукові знання щодо сутності, природи та механізмів розвитку мотиваційного менеджменту в аграрних підприємствах.

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, методологічних розробок, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджують досить високий рівень опрацювання основних аспектів теми дослідження та наукової новизни.

Практичне значення отриманих результатів

Отримані результати дисертаційного дослідження М. М. Демидової мають важливе практичне значення для удосконалення мотивації праці в аграрних підприємствах.

В результаті проведення дослідження запропоновані авторкою вдосконалення діючих систем оплати праці, соціального забезпечення, кредитування та страхування працівників як розвиток мотиваційного менеджменту та його впливу на результативність діяльності аграрних підприємств, прийняті до впровадження: ТОВ «Світлана» (довідка № 011/10/18-10 від 11.10.2018р.), С(Ф)Г «Андріївське» (довідка № 29/01-19 від 29.01.2019р.); С(Ф)Г «Посев» (довідка № 2 від 16.01.2019 р.) та ТОВ «Дубрава» (довідка № 6/1/18 від 06.12.2018 р.).

Результати дисертаційної роботи використані у поточній діяльності Управління агропромислового розвитку Дніпропетровської ОДА при підготовці аналітичних матеріалів, довідок та проектів регіональних програм відносно розвитку аграрної сфери (довідка № 145/0/119-19 від 05.02.2019р.).

Матеріали дисертаційного дослідження щодо розвитку мотиваційного менеджменту в аграрних підприємствах використовуються в навчальному процесі Дніпровського державного аграрно-економічного університету при викладанні дисциплін «Менеджмент», «Теорія мотивації», «Менеджмент і

адміністрування: Управління персоналом», проведенні виробничих практик, у науково-дослідній роботі студентів, магістрів, аспірантів та викладачів (довідка № 44-11-192 від 08.02.2019р.).

Повнота викладення наукових положень, висновків та рекомендацій в опублікованих працях

Результати дослідження досить повно представлені у 23 наукових працях загальним обсягом 4,60 друк. арк., з яких особисто автору належить 4,58 друк. арк., у тому числі: 6 статей у фахових виданнях України обсягом 2,65 друк. арк. (три з яких включено до міжнародних наукометричних баз даних), одна стаття у зарубіжних виданнях та 15 праць апробаційного характеру, одна публікація, яка додатково відображає наукові результати дисертації..

Опубліковані статті та тези досить повною мірою відображають новизну результатів дисертаційного дослідження. Позитивна оцінка здобутих дисертантом результатів підтверджується також їх апробацією на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях. Таким чином, можна стверджувати, що результати дисертаційної роботи належним чином апробовані.

Оцінка мови і стилю дисертації, відповідність дисертації визначеній спеціальності та вимогам МОН України

Дисертація виконана державною мовою, стиль викладення матеріалу відповідає вимогам, що висувуються до наукових праць відповідного рівня. Структура дисертації цілком узгоджується з її назвою, метою та завданнями дослідження.

Дисертаційна робота Демидової Марії Миколаївни та тему «Розвиток мотиваційного менеджменту в аграрних підприємствах», подана на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук, в повній мірі відповідає паспорту спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи

У цілому дослідження виконано на достатньо високому рівні, проте можна зробити деякі зауваження та відзначити певні дискусійні моменти, зокрема:

1. В першому розділі дисертації (с. 31) наведено, що сучасний стан аграрних підприємств не зовсім формує належні умови для інтелектуального та професійного розвитку трудових ресурсів. Насамперед, цьому перешкоджають не висока перспективність даної сфери підприємницької діяльності в порівнянні із іншими видами, низька оплата праці, сезонність аграрного виробництва, складні умови праці, зокрема не нормований робочий день та за різних погодних умов. Сумнівно погодитись із думкою авторки, що саме аграрне виробництво не є перспективним для розвитку трудових ресурсів в порівнянні із іншими сферами підприємницької діяльності.

2. Дисертанткою визначено класифікацію видів мотивації працівників в аграрних підприємствах (с. 43), де в основному зосереджено увагу на грошовій та соціальній. Проте на нашу думку, в дисертації не достатньо приділено увагу соціальній мотивації праці виходячи саме із нинішніх умов ведення аграрного бізнесу та функціонування в даній сфері форм підприємництва.

3. У роботі проведено оцінку мотиваційного менеджменту в аграрних підприємствах (п. 2.2. с. 98-109). Доречним, на нашу думку, було б розкрити резерви покращення ефективності мотиваційного менеджменту в досліджуваних аграрних підприємствах Магдалинівського району Дніпропетровської області.

4. Здобувачем акцентовано на важливості розвитку мотиваційного менеджменту як головної умови ефективного використання трудових ресурсів (с. 137-149), де проведено SWOT – аналіз використання трудових ресурсів (с.138-146). Проте в даному випадку в дослідженні не враховано таку загрозу, як зростання індексу споживчих цін, по відношенню зростання рівня заробітної плати і як це може вплинути на мотиваційний менеджмент в аграрних підприємствах.

5. На нашу думку дослідження було б повнішим, коли б здобувачка при

обґрунтуванні концептуальних підходів до вдосконалення мотиваційного менеджменту в аграрних підприємствах врахувала зарубіжний досвід покращення мотивації праці в аграрному бізнесі.

Загальний висновок про дисертаційну роботу

Дисертаційна робота Демидової Марії Миколаївни та тему «Розвиток мотиваційного менеджменту в аграрних підприємствах» є завершеною науковою працею, результатом власних розробок автора і достатньо повно відображає сутність нового вирішення сформульованого наукового завдання. Одержані результати в достатній мірі науково обґрунтовані і достовірні, мають важливе як наукове, так і практичне значення. Формулювання наукових гіпотез, обґрунтування окремих положень, рівень володіння методикою і методами наукового дослідження переконливо демонструють високий кваліфікаційний рівень здобувачки і відповідну якість проведеного нею дисертаційного дослідження.

Вважаю, що за актуальністю теми, змістом, глибиною розробок, науковою новизною дисертаційна робота відповідає вимогам, які пред'являються до кандидатських дисертацій відповідно до пунктів 9, 10, 12-14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (із змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р. та № 567 від 27.07.2016 р.), а її автор - Демидова Марія Миколаївна заслуговує присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
академік Академії економічних наук України
професор кафедри економіки та економічної
безпеки Львівського державного університету
внутрішніх справ

Світлана Васильчак